

M A S K E R Z I E L

Dilan Yurdakul (1991, Amsterdam) is actrice, schrijfster en theatermaakster. Ze studeerde Europese studies en Duitse taal en cultuur aan de UvA, maakte de solovoorstellingen *Door de schaduw heen* en *Niet gezien, niet gehoord*, en speelde voor diverse gezelschappen zoals NTGent en Suburbia. Ook speelde ze de hoofdrol in de Videoland-serie *Bonnie & Clyde* (waarvan ze de bedenker en mede-auteur was) en was ze lange tijd te zien in *GTST*.

In februari 2024 is de première van haar muzikale solovoorstelling *Alter*, waarin ze onderzoekt welke gaten migratie in de familie heeft geslagen. Ook speelt ze een hoofdrol in de bioscoopfilm *De jacht op Meral Ö.*, gebaseerd op de al jaren slepende toeslagenaffaire.

DILAN YURDAKUL

MASKERZIEL

ROMAN

MERIDIAAN
UITGEVERS

FEBRUARI 2024

Eerste druk februari 2024

© 2024 Dilan Yurdakul
Redactie Willemijn Lindhout
Omslagontwerp Nanja Toebak
Omslagbeeld © Anna Morrison
Auteursfoto © Tessa Posthuma de Boer
Typografie Wim ten Brinke
Drukkerij Wilco

ISBN 978 94 93169 99 9

NUR 301

www.meridiaanuitgevers.com

 @meridiaanuitgevers

 @meridiaanboeken

 @MeridiaanBoeken

 LinkedIn Meridiaan Uitgevers

Ik ben tot schaap opgevoed. Ik ben opgevoed om als een schaap te lopen, om als een schaap te eten en als een schaap te denken. Ik ben opgevoed om altijd klaar te staan, om de gewoonte te omarmen en om de routine die al eeuwenlang onderhouden wordt niet te doorbreken. De routine waarop we overleven.

Ik ben opgevoed om te denken dat de kudde belangrijker is dan ikzelf. Dat ik hoe dan ook achter de kudde aan moet lopen. Dat ik op een vaste tijd moet denken, moet studeren, moet neuken. Routineus een geliefde vinden. Routineus baren. Routineus met mijn kroost de rest van de kudde opzoeken. Routineus onze zelfgebakken broodjes eten. Routineus klagen, jammeren. Ik moet vooral routineus mijn passie vinden. Mijn passie die binnen de kudde past. Arts, verpleegkundige, mondhygiënist, jurist, kapper. Alles om andere schapen te kunnen helpen, mag mijn passie zijn.

Vooraf niet proberen andere schapen bewust te maken van hun routine. Schapen vinden routine fijn. Doorbreek je de routine, dan word je geslagen. Ik ben opgevoed om te stampen als er gevaar van buitenaf dreigt. Als schaap worden we opgevoed om dicht bij elkaar te blijven. Schapen duwen elkaar naar links of rechts, en voelen nooit precies wie de leiding heeft. Eigenlijk zijn we samen één groot schaap.

Ik ben opgevoed om voor altijd een schaap te blijven, om alleen mijn eigen soort te kennen. Om niet om me

heen te kijken, om dichtbij te blijven. Want anders word ik eenzaam en ga ik dood. Tot ik voelde dat ik niet meer leefde.

Ik besloot geen schaap meer te zijn. Ik besloot niet meer te denken voor het grote schaap, maar voor mezelf. Voor mezelf en voor geen enkel ander schaap. De anderen haatten mij en begonnen te duwen. Eerst naar links, toen naar rechts. En toen het duwen ophield, lieten ze me alleen staan. Ik mocht het verder zelf uitzoeken. Ik dacht echt dat ik dood zou gaan. Maar het viel eigenlijk wel mee. Het was veel fijner ademen. Veel fijner eten. Veel fijner lopen. Mijn hersenen begonnen nieuwe routines aan te leggen. Ze dachten niet meer dat ik dood zou gaan van eenzaamheid. Heel soms ben ik wel bang. En wil ik terug. Maar het lukt me niet. Het lukt me niet bij de anderen te staan, hun lucht in te ademen. Dan maar liever alleen.

I

T O F F E E S

*'Kijk goed naar je ouders,
anders blijf je niet gespaard'*

ELENA FERRANTE

1

De eerste vier jaar. Alleen mijn ouders en ik. De ochtenden waarop ik niet naar de crèche hoef, sluip ik naar de keuken, trek alle potten en pannen uit de kast en ga ik 'koken.' Of ik luister naar bandjes op mijn cassetterecorder. Sprookjes die zijn ingesproken, en na ieder hoofdstuk klinkt er een belletje. De vrouw die alles inspreekt lijkt uit een andere wereld te komen, haar stem maakt me rustig en warm vanbinnen.

Ik wil alles zelf doen, het zijn ook mijn eerste woorden: 'Zelf doen.' Alsof ik voorvoelde dat ik op een dag definitief losgesneden zal worden van mijn ouders.

Iedere ochtend snijd ik met een lichtroze mesje dat van mij is kiwi's in tweeën en lepel ze uit. Ik heb *anne* en *baba** niet nodig. Soms eet ik er te veel. De eerste keer dat dat gebeurde lagen *anne* en *baba* nog in bed. Ik liep naar ze toe en zei dat mijn tong pijn deed. Ze moesten heel hard lachen en noemden me een kleine vreetzak.

* Voor de betekenis van Turkse woorden, zie de woordenlijst op pagina 303.

Ze hebben vaak ruzie. Ik weet niet precies waarom, maar ik kies altijd anne's kant, anders wordt ze boos op me en schreeuwt ze tegen me.

Anne heeft vaak hoofdpijn. Ze zit op het poepkleurige tapijt in kleermakerszit te schudden met haar hoofd. Om haar te helpen breng ik haar dan dropjes en water. Vaak omhelst ze me en zegt ze dat het beter met haar gaat. Ik ben dan altijd trots op mezelf, omdat ik mama beter kan maken.

Als baba 's avonds thuiskomt voor het eten zegt mama niets over haar hoofdpijn, ze zorgt er gewoon voor dat er eten is. Ik drink bij mijn eten altijd jus d'orange uit een pak. Of melk. Soms vindt papa het eten dat mama kookt niet lekker, dan komt hij binnen, zegt: '*Bu ne, bu yemek mi?*' – Wat is dit, is dit eten? – en gaat zijn eigen vlees bakken. Hij komt pas aan tafel wanneer wij al klaar zijn met eten en zet zijn bord en glas rode wijn op tafel. Wij blijven zitten en kijken naar baba. Er wordt niets gezegd, er is alleen het geluid van baba's mes dat het vlees snijdt. In de stilte lijken we allemaal op ons eigen eilandje te zitten. Ik verlang naar mijn kamer, de cassettebandjes, de kiwi's de volgende ochtend.

We wonen boven een groentewinkel, en in de groentewinkel werken twee oudooms, ik noem ze *dayi* en *amca*. Soms mag ik in mijn eentje naar beneden om een snoepje te halen, ik voel me dan heel sterk. Mijn ooms zijn heel lief voor me, knijpen hard in mijn wangen, soms gloeien mijn wangen nog na. Ze geven me halve maantjes, dropveters en zure matten. In de winkel ruikt het een beetje muf, naar vlees en groente. Als ik te lang

wegblijf komt anne naar beneden en maakt ze een praatje met mijn oudooms. Het is familie van baba, maar hij komt bijna nooit beneden. Pas veel later, wanneer we verhuizen naar een andere buurt, begrijp ik dat baba samen met hen het pand heeft gekocht en dat wij daarom boven de winkel wonen.

Op zondagen, als het mooi weer is, doen we soms iets leuks. Naar het Amsterdamse Bos rijden met de Mercedes van baba, wandelen en daarna pannenkoeken eten. Anne maakt zich druk om het verkeer, papa wordt boos omdat zij zich zo druk maakt. Ik word altijd miselijk, alsof ik te weinig lucht krijg.

Als het minder mooi weer is moet ik binnen blijven. Meestal is baba er dan overdag ook. Vaak kijk ik samen met papa een Disneyfilm, terwijl mama gaat koken. Op een keer hebben we *Jungle Book* gekeken en aten we een heleboel bananen omdat ze in de film ook bananen aten. Steeds liep baba naar de keuken om een nieuwe banaan te halen. Ik vond Mowgli leuk, maar vooral de beer Baloe. Ik wilde ook zo'n vriend als Baloe hebben.

De meeste zondagen vind ik heel stom, want je kunt dan nergens heen omdat alles dicht is. Dan wordt het heel stil in me en voel ik dat ik rondjes ga draaien in mijn hoofd. Ik verlang dan naar de dagen op de crèche, waar juf Ingrid met haar rode lippen en haar gekke oorbellen mij de mooiste en liefste vindt, waar ik kan spelen met anderen en crackers met sandwichspread kan eten.

Soms word ik op zondagen naar de *dernek* gestuurd, samen met *anneanne* of *teyze*. Anne en baba gaan bijna nooit mee. Bij de *dernek* is de hele familie bij elkaar samen met andere families. Onze *dernek* vindt plaats in een gymzaal dicht bij het park. Er staan overal lange tafels in rijen, over de tafels ligt wit papier en er staan kannen koffie en thee. Er zitten veel oude mensen aan de tafels, die je bij het begroeten op hun hand moet kussen, daarna breng je de hand naar je voorhoofd. Als je dat doet, vinden de oude mensen je een goed meisje en krijg je nog meer knijpjes in je wang. *Babaanne*, mijn andere oma, is er ook altijd. Er wordt gegeten, gezongen en gedanst. Mijn nichten doen altijd mee met *folkor*, ze dansen heel wild, het ziet er mooi uit. Sommige zondagen worden er doden geëerd, dan wordt er vlees uitgedeeld dat heel mals is en naar schaaap ruikt. Mijn oudste nicht vindt dat erg lekker en eet wel drie borden. Ik houd er niet zo van. Soms zijn er activiteiten voor de oudere mensen, die gaan dan sporten en ik doe mee met mijn neef die een paar jaar ouder is, terwijl we de 'oudjes' stiekem uitlachen.

Bij de *dernek* voel ik me altijd thuis en vertrouwd. Maar het voelt ook als een andere wereld. Mijn vriendjes van de crèche zouden er niets van begrijpen. Het leukste vind ik de dagen waarop er muziek gemaakt wordt. Een paar achterneven spelen dan op hun keyboard, er wordt gezongen. De liedjes begrijp ik niet allemaal, maar ik voel dat het heel mooi is wat er gezongen wordt. Soms beginnen de oudere vrouwen te huilen terwijl ze zacht-

jes meezingen, dan krijg ik een brok in mijn keel.

Aan het einde van de middag wordt al het eten dat over is ingepakt en verdeeld. Soms neem ik ook een pakketje mee naar huis. Anne vertrouwt het eten nooit, ze gooit het meestal weg. Behalve als er helva bij is, die mag ik dan altijd opeten. Ik ben dol op helva. Anneanne leert me dat helva iets is wat gemaakt wordt als er verdriet is, met het verdriet meng je het meel en de suiker en dan moet je heel lang in een pan roeren tot er een dikke brij ontstaat die je vervolgens in een schaal legt en in kleine stukjes verdeelt. Het smaakt een beetje naar karamel, ik krijg er nooit genoeg van. Maar sinds ik weet dat degene die het heeft gemaakt waarschijnlijk verdrietig was, wil ik niet alles in één keer opeten. Dat voelt een beetje ongepast. Anne zegt dat ik een echte *kurt* ben, omdat ik van helva houd. Ik weet niet wat het betekent om Koerd te zijn, maar het heeft iets met mijn vaders familie te maken.

3

Als je een meisje bent, moet je kunnen koken. Ik speel met potten en pannen terwijl ik op mijn potje zit, alles haal ik uit de kast. Soms komt anne kijken en raakt ze geïrriteerd, omdat ik er zo'n rommeltje van maak. Als er visite komt mag ik wel laten zien wat ik allemaal kan en wordt anne niet boos vanwege de troep. Ik laat zien hoe goed ik kan koken, doe tiggernoten in de pan en serveer ze mijn oma's, anneanne en babaanne. Ook breng ik thee rond in lege kopjes. Ik word overladen met complimenten: ik doe het zo goed, ik ben *hamarathl* en *becerekli*. Als meisje moet je *becerekli* zijn en is het goed om een

hamaratlı genoemd te worden, anders ben je niet echt een meisje. Ik vind het leuk om complimenten te krijgen, ik voel hoe ik warm word vanbinnen. Ik kan niet wachten om straks ook het eten en de thee die mijn moeder maakt rond te brengen als aneanne en babaanne op visite zijn. Ik wil alles leren, want als ik leer doe ik het goed.

Anne is altijd in de keuken als er visite is. Ze rookt daar stiekem sigaretten, soms doet mijn teyze mee. Haar zus is veel ouder dan zij, ze lijkt meer op oma. Als *dede*, mijn opa, er is, rookt anne altijd stiekem. Haar vader haat het dat ze rookt, dat vindt hij het allerergste, roken.

Als dede naar de wc is geweest, vraagt hij anne altijd om een schone handdoek om zijn handen aan af te drogen, soms rent anne al voor hem uit om hem er eentje te geven. Dede is altijd een beetje stil, hij kijkt veel naar ons zonder iets te zeggen, alleen als hij echt vrolijk is praat hij en maakt hij soms grappen om vervolgens hard te lachen. Als hij lacht verandert zijn hele gezicht: hij heeft een spleetje tussen zijn tanden. Soms is dede er niet, dan is hij *hasta*, hij brengt aneanne en gaat weer naar huis.

Als er visite is zit ik soms bij anne in de keuken en kijk ik hoe ze het eten voorbereidt. Ze is stil, ik mag haar niet afleiden, anders maakt ze fouten. Ze moet voor zoveel mensen koken, en iedereen gaat haar straks beoordelen, ze zeggen dat ze het eten lekker vinden en als dat niet zo is, zeggen ze dat ze er meer kruiden in moet doen.

Mijn oma's komen vaak in het weekend langs, en ook mijn twee nichten en tante. De rest van mijn familie vindt babaanne niet zo aardig, als ze weg is praten ze

over haar. Ze zeggen dan dat ze vooral van mannen houdt, dat ze altijd alleen maar over haar zoons praat, alsof het prinsen zijn. Dat ze het altijd over geld heeft. En ze zeggen dat ze raar praat en doen haar na. Ik vind babaanne ook wel anders dan de rest van mijn familie, maar het is toch gewoon mijn oma.

Mijn nichten zijn iets ouder dan ik. Meestal gaan we spelen op mijn kamer, ik heb een dokterssetje. Ik luister met de instrumenten naar de ademhaling van mijn nichten. Misschien word ik wel dokter als ik later groot ben. Soms komt anne mijn kamer in en zegt ze dat ik aan de de moet laten zien dat ik doktersspeelgoed heb. Ik loop opgewonden naar de woonkamer en laat hem mijn speelgoed zien. Dede glimlacht en zegt: *'Benim kızım doktor olacak'* – Mijn meisje wordt een dokter. Ik krijg een aai over mijn hoofd. Ik vind het fijn als er visite is, want ze vinden het altijd leuk om mij te zien.

Als de visite weg is, is anne niet meer aardig en vrolijk. Ze is kortaf, ik moet snel naar bed, want ze moet de afwas nog doen. In bed voel ik dat ik te veel heb gegeten en maakt mijn maag rare geluiden. Ik kan niet slapen. Pas als de opwinding van de dag uit mijn lijf verdwijnt, kan ik in slaap vallen.

4

Best vaak doe ik dingen stiekem. Ik steel eten uit de koelkast of doe iets wat niet mag. Ik gebruik het scheermesje van baba om mijn bakkebaarden te scheren. Niet dat ik echt bakkebaarden heb, maar niet al mijn haar kan ik kwijt achter mijn oor, daarom scheer ik de korte haar-

tjes af. Nu moet ik het blijven doen, anders heb ik een soort rare korte haren naast mijn oor groeien.

Op een dag ziet anne de haren naast mijn oor. Ze schudt haar hoofd. Ze begrijpt niet waarom ik dat heb gedaan, en vooral niet met welk mesje ik dat heb gedaan. Ik zeg niets. Vanaf die dag moet mijn vader alle scheermesjes verstopten. De haren langs mijn oor groeien en ik ben een meisje met bakkebaarden. Ik voel me lelijk.

Soms kan ik het niet aan om alleen op mijn eigen eiland te zijn. Dan huil ik in bed. Als ik hard genoeg huil en anne dan toevallig naar de wc moet, kan ik het zo timen dat ik net een harde snik geef, zodat zij me hoort. Dan komt ze bij me kijken en ben ik eventjes niet meer alleen.

Op een avond heb ik stiekem snoepjes onder mijn kussen gelegd. Toffees met karamel en chocola, die heel erg aan je tanden blijven plakken. Baba komt me instoppen. Ik ben bang dat hij erachter komt. Ik wil dat hij snel weggaat. Ik zeg dat ik moe ben en draai me om.

‘Wat is dat?’

‘Wat?’

‘Wat er onder je kussen ligt.’

‘Gewoon, snoep.’

Als je echt niet meer kunt ontkennen, kun je beter doen alsof het de normaalste zaak van de wereld is.

‘Wat moet jij met snoep onder je kussen?’

Ik schaam me. Ik wil eigenlijk zeggen dat ik even in een andere wereld ben als ik die snoepjes eet, los van mijn gedachten. Dat die dan even ophouden. Dat ik me eventjes vol voel van een soort warme liefde in mijn

buik. Ik vind het stom dat hij dat niet ziet.

‘Je hebt toch net je tanden gepoetst?’

‘Ja.’

‘Dan ga je daarna toch geen snoepjes eten?’

‘Ik wil ze ook niet opeten.’

‘Wat doen ze dan onder je kussen?’

Ik wil verdwijnen. Ik wil dat het licht uitgaat en dat hij mijn kamer verlaat. Hij steekt zijn hand uit.

‘Geef ze maar aan mij.’

Ik pak vijf toffees met een wikkel van rode en gouden letters. Mijn vader kijkt me doordringend aan, alsof er iets mis is met mij. Er is niets mis met mij, maar met hem. Hij ziet niet dat ik toffees nodig heb om me goed te voelen.

Hij stopt ze in zijn zak, ik weet zeker dat hij ze weg zal gooien, hij houdt niet van snoep, alleen van vieze stinkkaas en wijn. Anne wordt altijd boos om baba’s kaas. ‘De hele koelkast ruikt ernaar en je poep ook,’ roept ze dan. Bij de deuropening kijkt baba me ernstig aan: ‘Slaap lekker.’ Ik draai me om. De slaap sust mijn schaamte.

5

Het is zondagmiddag. Anne en baba schreeuwen tegen elkaar. Anne blijft maar gillen, ik hoor baba’s voetstappen in de gang. Hij opent mijn deur.

‘Kom, we gaan naar buiten.’

We rijden met baba’s auto naar Schiphol, daar zijn de winkels open. Onderweg wijst baba me de vliegtuigen aan die net opstijgen. Hij is heel rustig, terwijl hij net nog heel hard aan het schreeuwen was. Ik kan die twee versies van hem niet bij elkaar brengen. Als we bij de

Douglas zijn, mag ik naar de lippenstiften kijken, terwijl hij de verkoopster naar de Biothermproducten vraagt. Hij heeft een tonic en een cleansing milk nodig. Ik kleur mijn lippen rood, totdat hij afrekent. Als ik aan kom lopen, zegt hij heel hard: 'Je lijkt nu wel een oud wijf!' Ik lach, terwijl ik teleurgesteld ben dat hij het lelijk vindt. Bij de kassa mag ik iets uitzoeken. Ik ben blij, kan niet kiezen. Als ik een lippenbalsem zou nemen, zou anne zeggen dat ik die helemaal niet nodig heb. Een hand-crème is ook niet nodig voor iemand van mijn leeftijd, meer voor anneanne. Ik voel dat ik moet opschieten, iedereen wacht op mij. Dan zie ik speldjes liggen, rood-geel gekleurde en blauw-bruin gekleurde haarspeldjes. Ik wijs ze aan. De verkoopster pakt ze uit het bakje en glimlacht vriendelijk.

'Vind je deze mooi, lieverd?'

Ik knik. Ik doe ze gelijk in om ze nooit meer te verliezen. Het is een cadeau van baba.

Ik word steeds vrolijker en vergeet hoe rot deze dag begonnen is. Ik huppel over de loopband en struikel. Baba lacht me uit. Ik moet sterk zijn, niet huilen.

Enmaal thuis kijkt anne me aan.

'Wat zijn dat voor lelijke spelden in je haar?'

Ik voel of ze nog op hun plek zitten.

'Die heb ik van baba gekregen.'

Haar mond beweegt afkeurend. 'Hoe kan het ook anders, alleen een Koerd kan zulke lelijke gekleurde spelden uitkiezen.'

Ik wil zeggen dat ik ze zelf heb uitgekozen, maar houd mijn mond. Dit zijn speldjes die ik van baba heb gekregen, ze zijn van mij en ik zal ze nooit kwijtraken.

Het is midden in de nacht. Ik word wakker gemaakt. Anne en baba zijn terug van hun uitje. Een paar dagen geleden vertrokken ze naar Milaan. Het was vroeg in de ochtend en ik hoorde veel gerommel en gepraat. Toen ik met mijn slaperige ogen mijn deur opendeed, zag ik dat ze zich aan het klaarmaken waren. Ik raakte in paniek toen ik ze zo zag. ‘Wat doen jullie, wat gaan jullie doen?’ Ze glimlachten allebei schaapachtig naar me, anne kwam naar me toe.

‘Niets, lieverd, we maken ons klaar.’

‘Maar jullie zijn nooit zo vroeg wakker, wat gaan jullie doen?’

‘Anneanne komt zo, zij gaat op je passen de komende dagen.’

‘Maar ik wil oma niet, ik wil met jullie mee!’

‘Nee, dat kan niet, lieverd, wij gaan een paar dagen samen weg.’

Het woord ‘samen’ stak me, ‘samen’ was in mijn hoofd mama, papa en ik. De bel ging, oma liep door het trapenhuis, ik rende naar de deur en nog voordat ze zichtbaar was, schreeuwde ik: ‘*Anneanne gelmesin, anneanne gelmesin*’ – Laat oma niet komen, laat oma niet komen. Ook oma glimlachte schaapachtig naar me en probeerde me te kalmeren. Ik barstte in tranen uit en pas toen anne en baba echt vertrokken, werd ik rustiger. Ik moest het met anneanne doen deze dagen, en dat had zijn voordelen. Ze was altijd lief, zorgde voor lekker eten en luisterde naar al mijn verhalen. De dagen vlogen om.

Nu baba op de rand van mijn bed komt zitten, begrijp

ik dat het voorbij is. Baba heeft een bankbiljet in zijn hand, hij wappert ermee voor mijn gezicht, het licht doet pijn aan mijn ogen.

‘Weet jij wat dit is?’

‘Nee.’

‘Dit is één lire, uit Italië.’

Ik knik. Baba praat door.

‘En die mevrouw die op het briefje staat, is Maria Montessori, en weet je wat zij heeft bedacht?’

Ik schud mijn hoofd. Ik snap er niets van. Ze waren ineens weg, ze komen ineens terug en nu probeert baba een of ander verhaal te vertellen waar ik niets van begrijp. Hij strijkt het briefje glad en wijst het portret aan.

‘Mevrouw Montessori is een slimme en bijzondere vrouw, ze heeft een speciale leermethode ontwikkeld voor kinderen die heel zelfstandig zijn, zoals jij. Je gaat leren om alles zelf te doen, zoals je altijd wilt, kleine meid van mij. Jij bent een heel leergierig meisje. Op deze school kun je zelf je tijd indelen, zelf kiezen aan welk vak je gaat werken. Na de zomer moet je dus naar een andere basisschool, want we gaan verhuizen en we hebben besloten om jou naar een montessorischool te sturen, omdat dat zo goed bij je past.’

Ik ben blij dat baba tevreden over me is. Ik wil niet dat hij me dom vindt, hij houdt niet van domme mensen. Ik kijk hem met grote ogen aan. Een nieuw huis en een nieuwe school. Nieuwe kinderen, een nieuwe buurt. Weg bij de groentewinkel. Ik weet niet wat ik moet zeggen.

‘Is annanne al weg?’

‘Nee, annanne blijft hier slapen. Ze gaat morgen weg.’

Ik ben opgelucht, ik was net aan haar gewend geraakt.